

Arkadiusz Trochanowski

Ekumeniczna koncepcja Ukraińskiego Kościoła Greckokatolickiego

Studia Koszalińsko-Kołobrzeskie 23, 201-211

2016

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Arkadiusz Trochanowski¹

PERSPEKTYWA EKUMENICZNA UKRAIŃSKIEGO KOŚCIOŁA GRECKOKATOLICKIEGO

Wstęp

Katolickie Kościoły wschodnie stanowią integralną część Kościoła powszechnego. Dekret o *Katolickich Kościołach Wschodnich „Orientalium Ecclesiarum”* podkreśla, że posiadają one taką samą godność w relacji do siebie oraz do Kościoła łacińskiego². Ponadto mają prawo do istnienia i działalności duszpasterskiej, mają także prawo i obowiązek pomagać Stolicy Apostolskiej zrozumieć chrześcijański Wschód w poszukiwaniu utraconej jedności. Poszukiwanie jedności, nie zważając na trudności w relacjach z Kościołami prawosławnymi w różnych państwach, jest jednym z priorytetowych zadań tożsamości katolickich Kościołów wschodnich (dalej KKW).

Dopóki nie będzie osiągnięta jedność pomiędzy chrześcijanami, to zadaniem, w którym powinny realizować się katolickie Kościoły wschodnie, powinna być nowa ewangelizacja, aby świat uwierzył (J 17,21). W ten sposób KKW powinny być aktywnymi uczestnikami dialogu prawdy i miłości, który Kościół katolicki prowadzi z Kościołami prawosławnymi. Może się to przejawiać w propagowaniu różnorodnych religijnych inicjatyw, np. obrony wartości moralnych, obrony życia od poczęcia aż do naturalnej śmierci, obrony godności i podstawowych praw człowieka, propagowanie pokoju na świecie czy zwrócenie uwagi na masową migrację ludności³.

Według Dimitriosa Salachasa zadanie katolickich Kościołów wschodnich we współczesnym świecie nie może się różnić od misji św. Cyryla i Metodego z pierwszego tysiąclecia chrześcijaństwa. Byli to obywatele wschodniego imperium, członkowie Kościoła konstantynopolskiego, którzy prowadzili własną misję z polecenia Konstantynopola, a jednocześnie ich misja otrzymała błogosławieństwo i potwierdzenie biskupa Rzymu jako widzialnego centrum jedności Kościoła. Otrzymując to pozwolenie, stali się znakiem jedności i powszechności Kościoła, świadkami tego, co nazwiemy za współ-

¹ Ks. dr Arkadiusz Trochanowski, proboszcz greckokatolickiej parafii w Wałczu; adres do korespondencji: 78–600 Wałcz, Osiedle Dolne Miasto 26/3, e-mail: arekt1@wp.pl.

² „Dekret o Kościołach Wschodnich Katolickich «Orientalium Ecclesiarum»”, w: Sobór Watykański II. *Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, red. Julian Groblicki, Eugeniusz Florowski (Poznań: Pallottinum, 1968), 3–6; Krzysztof Nitkiewicz, *Katolickie Kościoły Wschodnie. Compendium prawa* (Sandomierz, 2014), 16–17.

³ Дімітріос Салахас, *Місія і роль Східних Католицьких Церков в екуменічному діалозі: перешкоди чи нагода до об'єднання*, Рік XI. Ч.16 (Перемиські Архiepархіяльні Відомості, 2014), 228–244.

czesnymi „dwoma płucami Kościoła”⁴. Ich przykład pokazuje, że katolickie Kościoły wschodnie w Europie są wierne swojej liturgicznej, teologicznej, duchowej, kulturowej tradycji bizantyjskiej i pozostają w pełnej jedności ze Stolicą Apostolską. Święci Cyryl i Metody realizowali swoją misję w czasach zjednoczonego Kościoła, kiedy to pomiędzy Rzymem i Konstantynopolem była eucharystyczna jedność⁵.

1.

Katolickie Kościoły wschodnie w Europie po upadku systemu komunistycznego zaczęły organizować się dla lepszego wyrażania swojej tożsamości. Pierwsze spotkanie odbyło się na Węgrzech w 1997 r. z inspiracji Kongregacji ds. Kościołów Wschodnich. Nawiązano wówczas do dokumentu z Balamand z 1993 r., który stwierdzał, że KKW mają pełne prawo do realizacji swojego najważniejszego zadania, tzn. zadbania o zbawienia swoich wiernych – *suprema lex*. Takie spotkania biskupów z katolickich Kościołów wschodnich odbywają się co roku, a ostatnie spotkanie miało miejsce w Pradze w 2015 r. Jednym z zadań tego kolegium jest zaangażowanie ekumeniczne.

Nauka Soboru Watykańskiego II w sposób jasny nakreśliła zadania Kościołów wobec wyzwań ekumenicznych. Zostało to wyrażone w *Dekrecie o Ekumenizmie (Unitatis redintegratio)*, a także w *Dekrecie o Kościołach Wschodnich Katolickich (Orientale Ecclesiarum)*.

Dekret OE w punkcie nr 24 podkreśla wymiar ekumeniczny, w który powinny włączyć się katolickie Kościoły wschodnie. Wskazuje tutaj na metodologię działania, które powinno sprowadzać się do: praktykowania modlitwy, głębokiego wzajemnego poznania, przykładu życia, wierności starodawnym wschodnim tradycjom, lepszej wiedzy o sobie, współpracy oraz braterskiego szacunku do dzieł, które zostały wykonane⁶.

Z kolei *Dekret o Ekumenizmie (Unitatis redintegratio)* przypomina także o włączeniu się do dialogu ekumenicznego. Jednocześnie zauważa, że należy być także krytycznym wobec własnej tradycji. Niestety, tego brakuje często samym Kościołom prawosławnym, które podchodzą bezkrytycznie do własnej obrzędowości. Tak dzieje się w różnych przypadkach z Kościołami prawosławnymi, jak zauważa wybitny badacz tego zagadnienia biskup Dimitrios Salachas z Grecji, takiego podejścia do obrzędowości nie należy stosować⁷.

Troska o zjednoczenie chrześcijan powoduje, że procesem ekumenicznym objęte są dzisiaj wszystkie wspólnoty chrześcijańskie. Dotyczy to także katolickich Kościołów wschodnich, na których ze względu na wspólne dziedzictwo duchowe spoczywa odpowiedzialność za współpracę z Kościołami prawosławnymi. Z jednej strony po to, aby uwiarygodnić swoją wschodnią tradycję zachwianą niegdyś przez różne czynniki dziejowe. Odbywać się to może poprzez wzajemne zbliżenie, zrozumienie i przenikanie.

⁴ Салахас, Місія і роль Східних Католицьких Церков в екуменічному діалозі, 228–229.

⁵ Leonard Górka, *Dziedzictwo Ojców. Ekumeniczny charakter tradycji welehradzkiej* (Warszawa, 1995), 13.

⁶ „Dekret o Kościołach Wschodnich Katolickich «Orientalium Ecclesiarum»”24; *Kodeks Kanonów Kościołów Wschodnich promulgowany przez Jana Pawła II* (Lublin: Gaudium, 2002), Kanon 903.

⁷ Салахас, Місія і роль Східних Католицьких Церков в екуменічному діалозі, 228–244.

Z drugiej strony prawosławni potrzebują dziś nowego spojrzenia na wschodni katolicyzm w wymiarze współczerpania z tego samego dziedzictwa duchowego. Wschodni Kościół katolicki, który ma prawo do samostanowienia, ma także prawo do utrzymania wyraźnego oblicza ekumenicznego. To powoduje, że wschodni katolicy nie mogą pozostawać w izolacji ani na marginesie ekumenicznej aktywności prawosławnych ani rzymskich katolików⁸. Jednocześnie należy stwierdzić, że jest to też bardzo delikatna sprawa ze względu na Kościół prawosławny. Strona prawosławna bowiem nieustannie podnosi problem relacji wschodnich katolików wobec wschodniej tradycji oraz całego dziedzictwa kulturowo-duchowego i teologicznego⁹.

Wielki orędownik wschodnich Kościołów katolickich Jan Paweł II podkreślał, że Ukraiński Kościół Grekokatolicki ma szczególne zadanie w ramach ruchu ekumenicznego¹⁰. Jako Kościół wschodniej tradycji ma wspólne korzenie chrześcijańskiej duchowości z Kościołem prawosławnym: liturgię, teologię i życie monastyczne¹¹. To z kolei powoduje, że Kościół Grekokatolicki na Ukrainie powinien być spoiwem łączącym wszystkie Kościoły, także te dziś traktowane jako niekanoniczne Kościoły ortodoksyjne¹² i największy Ukraiński Kościół Prawosławny Patriarchatu Moskiewskiego oraz rozwijać współpracę między nimi jako podmiot eklezjalny zachowujący wierność własnemu dziedzictwu i zarazem wyznający zwierzchność biskupa Rzymu. Niegdyś marzyli o tym wielcy metropolici J.W. Rutski i P. Mołyła¹³. Jan Paweł II w liście pasterskim z okazji czterechsetlecia unii brzeskiej przypomniał, że „więzienne kajdany zostały skruszone i Ukraiński Kościół Grekokatolicki znów może oddychać powietrzem wolności, znów odgrywa właściwą sobie aktywną rolę w Kościele i w historii”¹⁴. To subtelne wyznaczenie można odczytywać jak wezwanie do Ukraińców grekokatolików, aby zrezygnowali z „cierpiętniczego historyzmu”, a przystąpili do ekumenicznej pracy dnia codziennego¹⁵. Wizyta Jana Pawła II na Ukrainie w 2001 r. pokazała, że Kościół Grekokatolicki nie jest przeszkodą w ruchu ekumenicznym. Już wcześniej, bo w 25 czerwca 1990 r., wyraził opinię na spotkaniu z hierarchami Ukraińskiego Kościoła Grekokatolickiego w Rzymie, że wschodni Kościół katolicki powinien być „mostem” łączącym Wschód i Zachód¹⁶. Było to pierwsze spotkanie z biskupami UKGK po wyjściu z „podziemia” na Ukrainie.

Z kolei papież Franciszek w czasie spotkania w Rzymie z biskupami Stałego Synodu Ukraińskiego Kościoła Grekokatolickiego na początku marca 2016 r. zaznaczył, że „problemów ekumenicznych nie można rozwiązywać kosztem katolickiego Kościoła

⁸ Jarosław Moskałyk, *Kościół dialogu* (Poznań, 2011), 182–183.

⁹ Arkadiusz Trochanowski, *Idea jedności Kościoła grekokatolickiego z Rzymem według Jana Pawła I* (Poznań, 2013), 118; Jan Paweł II, *Encyklika „Ut unum sint”* (Watykan, 1995), 60.

¹⁰ „List apostołski z okazji 400-lecia Unii Brzeskiej”, w: Włodzimierz Mokry, *Papieskie posłania Jana Pawła II do Ukraińców* (Kraków, 2001), 309; Trochanowski, *Idea jedności*, 117.

¹¹ *Промова на Синоді єпископів УГКЦ у Римі, 24 листопада 1995, Слово Святішого Отця Івана Павла II, Свічудо* (Львів, 2001), 151.

¹² [Ukraiński Kościół Prawosławny Patriarchatu Kijowskiego oraz Ukraiński Autokefaliczny Kościół Prawosławny].

¹³ Trochanowski, *Idea jedności*, 118.

¹⁴ Trochanowski, *Idea jedności*, 116.

¹⁵ Grzegorz Przebinda, *Większa Europa. Papież wobec Rosji i Ukrainy* (Kraków, 2001), 205; Trochanowski, *Idea jedności*, 116.

¹⁶ Trochanowski, *Idea jedności*, 118.

obrzędki wschodniego”. Należy dodać, że były to słowa wypowiedziane w odniesieniu do spotkania z rosyjskim prawosławiem w Hawanie 12 lutego 2016 r.¹⁷

Natomiast zdaniem abp. większego Światosława Szewczuka: „Być chrześcijaninem dzisiaj, to znaczy być ekumenicznym, pracować nad pojednaniem chrześcijan, na rzecz zjednoczenia wszystkich chrześcijan w jednym Kościele, w jednym Ciele Jezusa Chrystusa”. Te słowa wpisują się w kontekst trudnej sytuacji wyznaniowej na Ukrainie, które jeszcze bardziej wybrzmiały po wydarzeniach z przełomu 2013/2014 r. „Rewolucja godności” i kijowski Majdan spowodowały, że Kościoły chrześcijańskie na Ukrainie zostały wywołane do szukania jak najlepszych relacji między sobą, biorąc pod uwagę dobro każdego wiernego swoich Kościołów i narodu ukraińskiego. Trosce o jak najlepsze relacje z bratnimi chrześcijanami ma sprzyjać dokument pt. *Koncepcja ekumeniczna Ukraińskiego Kościoła Grekokatolickiego*¹⁸.

2.

Ekumeniczna koncepcja Ukraińskiego Kościoła Grekokatolickiego, zatwierdzona na Synodzie Biskupów grekokatolickich, została ogłoszona 23 grudnia 2015 r., a mocy prawnej nabrała 23 lutego 2016 r. Zatwierdzono ją na pięć lat.

Ekumeniczny ruch jako proces szukania jedności chrześcijan to droga Kościoła Chrystusowego. Jednocześnie nie jest to dopełnienie, ale część istnienia Kościoła i jego duszpasterskiej działalności. Wychodząc z takiego założenia, Ukraińska Cerkiew Grekokatolicka podchodzi z wielką odpowiedzialnością do ruchu ekumenicznego.

Dokument rozpoczyna się od odniesienia do historii. Już na samym początku widać krytyczne ustosunkowanie m.in. do „prawosławnego uniatyizmu”, czego często wypierają się sami prawosławni, oraz do „latynizacji”. Procesy kryjące się pod tymi pojęciami bardzo istotnie wpłynęły na tożsamość Kościoła Grekokatolickiego i dlatego też muszą być odpowiednio ocenione. W dokumencie zasądzono zatem „prawosławny uniatyzm”, który miał prowadzić do bezprawnego włączenia wiernych Kościoła kijowskiego do rosyjskiego prawosławia (1839, 1871, 1946¹⁹)²⁰.

¹⁷ Andrzej Grajewski, „Grekokatolicy proszą papieża o wsparcie”, *Gość Niedzielny* 11, 13 marca (2016), 6.

¹⁸ [Koncepcja ekumeniczna była już sformułowana pierwszy raz w 2005 r., kiedy ośrodek Kościoła Grekokatolickiego został przeniesiony czy właściwie powrócił do Kijowa].

¹⁹ Михайло Гайковський, *Хресна дорога Української Греко-Католицької Церкви (1939–1941 та 1944–1947)* (Львів, 2007).

²⁰ W 2016 r. mija 70. rocznica pseudosoboru we Lwowie, który został zwołany na polecenie Stalina. Sobór odbył się w dniach 8–10 marca 1946 r. w grekokatolickim soborze św. Jura we Lwowie. Władze sowieckie aresztowały wówczas metropolitę lwowskiego abp. Josyfa Slipyja, a także wszystkich biskupów grekokatolickich. Ponadto aresztowano 800 kapłanów z 2300, którzy służyli Kościołowi Grekokatolickiemu. Wszyscy zostali skazani na długoletnie więzienia i łagry. W czasie tego soboru zmuszono kapłanów oraz wiernych do przejścia na rosyjskie prawosławie. W ten sposób sobór unicestwił istnienie Kościoła Grekokatolickiego, a do historii przeszedł jak „pseudosobór”. Kapłani, którzy uniknęli aresztowania, a nie chcieli się podporządkować nowej władzy, zostali zmuszeni do działania w konspiracji. Od tego momentu możemy mówić o Kościele Grekokatolickim działającym w katakumbach. Jak zauważa zwierzchnik ukraińskich grekokatolików arcybiskup większy Światosław Szewczuk, akt z 1946 r. nie został osądzony przez Rosyjski Kościół Prawosławny. Zdaniem ukraińskiego hierarchy taki gest jest potrzebny, aby Rosyjski Kościół Prawosławny zdystansował się od władzy sowieckiej i jej ówczesnych decyzji. Taką propozycję przed spotkaniem papieża Franciszka i patriarchy Cyryla w Hawanie przedstawił Instytut

Ponadto osądzono w tym dokumencie także latynizację jako proces bardzo negatywny, który wstrząsnął tożsamością teologiczną Cerkwi grekokatolickiej. Jednocześnie zauważono, że latynizacja odbyła się także z winy samej Cerkwi. Latynizacja doprowadziła do zatracenia oblicza eklezjologicznego przez wschodnich katolików²¹. Dokonano w ten sposób samokrytycznej oceny szukania własnej tożsamości.

Dokument przypomina także o decyzjach Synodu Biskupów UKGK i Soboru Patriarszego z 2002 r. w nawiązaniu do wschodniochrześcijańskiej tradycji i do starań z przeszłości o ustanowienie patriarchatu (Weliamin Josyf Rutskij, Iob Boreckij i Piotr Mołyła). Biorąc to pod uwagę, dokument wskazuje, że we współczesnych realiach Synod Biskupów podtrzymuje ustanowienie patriarszego ustroju Ukraińskiego Kościoła Grekokatolickiego (nr 16).

Biskupi Kościoła Grekokatolickiego zwracają się także w duchu pojednania do wiernych Patriarchatu Moskiewskiego, wskazując, że należy szukać pojednania i wybaczenia, do czego zobowiązuje nas bycie uczniami Jezusa Chrystusa (nr 17). W punkcie 18. tego historycznego dokumentu podkreślono fakt nawiązania kontaktu z teologami i biskupami Kościoła Konstantynopola na początku lat 90. XX wieku. Inicjatywa ta otrzymała nazwę Studyjna Grupa Kościoła Kijowskiego. Jej celem było odnowienie kontaktu i pełnej jedności z Kościołem Konstantynopola, ale w taki sposób, aby nie zrywać kontaktów i jedności ze Stolicą Apostolską. Spotkania te były prowadzone

Wschodni im. A. Szeptyckiego Uniwersytetu św. Pawła w Ottawy (Kanada). Zaproponowano, aby Patriarchat Moskiewski zajął krytyczne stanowisko wobec wydarzeń z marca 1946 r. Przypadająca rocznica i wydarzenia związane z „pseudosoborem” we Lwowie zmuszają po raz kolejny do refleksji. Biskup pomocniczy Archidiecezji lwowskiej Kościoła Grekokatolickiego Benedykt (Aleksijczuk) uważa, że patriarcha Cyryl powinien osądzić działania Rosyjskiego Kościoła Prawosławnego. Według bp. Benedykta chodzi o osądzenie „prawosławnego uniatyzmu”, który doprowadził w 1946 r. do likwidacji Kościoła Grekokatolickiego. Określenie „prawosławny uniatyzm” oznacza także działania Rosyjskiego Kościoła Prawosławnego w XIX wieku, kiedy to likwidowano unitów na Chełmszczyźnie i Podlasiu i siłą wcielono do tego Kościoła. Ponadto według bp. Benedykta do takiego stanowiska zobowiązuje deklaracja hawańska z 12 lutego 2016 r., którą podpisał Patriarcha Cyryl z papieżem Franciszkiem. Osądzenie uniatyzmu z 1946 r. jako formy zjednoczenia między chrześcijanami jest konieczne, aby uznać winę Rosyjskiego Kościoła Prawosławnego, który nie chce ponieść moralnej odpowiedzialności za życie biskupów i kapłanów, którzy nie podporządkowali się takim decyzjom i ponieśli śmierć. Mogłoby to jednocześnie posłużyć do oczyszczenia i ukazania prawdziwej chrześcijańskiej postawy. Osądzenie „prawosławnego uniatyzmu” jest w końcu potrzebne, gdyż jak wielokrotnie to podkreślano z boku rosyjskiego prawosławia, wszelki uniatyzm stoi w sprzeczności z rzeczywistym zjednoczeniem chrześcijan. Jednakże, jak zauważa bp Benedykt w wywiadzie dla RISU (Ukraińska Religijna Agencja Informacyjna), nie należy być naiwnym. Rosyjska władza zawsze obawiała się ukraińskich grekokatolików, ponieważ Ukraina to nie Rosja. To też świadczy o wielkiej niezależności grekokatolików od świeckiej władzy, czego z kolei nie można powiedzieć o Rosyjskim Kościele Prawosławnym. Takiego krytycznego stanowiska i osądzenia „pseudosoboru” z 1946 r. nie można oczekiwać od Rosyjskiego Kościoła Prawosławnego, ale skoro wypowiedziało się A, należy powiedzieć także i B – tak uważa bp Benedykt. To nawiązanie do deklaracji hawańskiej. Jeżeli Patriarchat Moskiewski wielokrotnie posądzał Kościół katolicki o szerzenie uniatyzmu, to obecnie wydaje się konieczne osądzenie tego, co było w przeszłości, a za co odpowiada Rosyjski Kościół Prawosławny. Takie stanowisko z okazji 70. rocznicy dramatycznego wydarzenia ze Lwowa pomogłoby na pewno w ociepleniu relacji pomiędzy oboma Kościołami. Czy Kościół Grekokatolicki może oczekiwać sprawiedliwości? Deklaracja hawańska wśród ukraińskich grekokatolików została odebrana „jak kubek zimnej wody”. Nie przynosi nadziei, ale raczej kolejne rozczarowanie.

²¹ Jarosław Moskałyk, *Własna tożsamość Kościoła. Wybrane elementy katolickiej eklezjologii wschodniej* (Poznań, 2013), 129.

w różnych miejscach na świecie. Nie udało się tego zrealizować ze względu na napiętą sytuację religijną w latach 90. na Ukrainie²².

Z kolei w punkcie 19. rozpatrywany jest proces pojednania z Kościołem Rzymskokatolickim w Polsce. Proces ten rozpoczął się od świętowania jubileuszu 1000-lecia chrztu Rusi – Ukrainy w Częstochowie w 1988 r. Kardynał Iwan Lubacziwskij i prymas Polski Józef Glemp potwierdzili konieczność pełniejszego wypełnienia nauczania Jezusa Chrystusa o miłości wobec bliźniego. Następnie w 2005 r. w Warszawie został ogłoszony *Akt pojednania pomiędzy Episkopatem Kościoła Rzymskokatolickiego w Polsce a Synodem Ukraińskiego Kościoła Greckokatolickiego*. Z tej okazji opublikowano list pasterski pt. *Pojednanie pomiędzy narodami możliwe*. Ten akt został potwierdzony w Warszawie 28 czerwca 2013 r. z okazji upamiętnienia 70. rocznicy tragedii na Wołyniu. Zwrócono uwagę na potrzebę wspólnego świadectwa jedności Kościoła.

Z kolei w punkcie 20. przypomniano o słowach kardynała Iwana Lubacziwskiego zawartych w liście pasterskim *O jedności Świętych Kościołów Bożych* z 7 kwietnia 1994 r. o wystrzeganiu się wszelkiej formy nienawiści. Jest to wezwanie do powstrzymania się od jakichkolwiek zachowań, które wskazywałyby na brak szacunku²³.

Natomiast w punkcie 21. wspomniano o prośbie wybaczenia za wszystkie winy, które uczynili wierni Kościoła Greckokatolickiego. Akt ten uczynił kardynał Lubomyr Huzar 27 czerwca 2001 r. we Lwowie w obecności papieża Jana Pawła II w czasie jego pielgrzymki na Ukrainę.

Punkt 22. zwraca uwagę na dokument, który powstał 13 kwietnia 2004 r. z okazji powrotu zwierzchnika Ukraińskiego Kościoła Greckokatolickiego kardynała Lubomyra Huzara do Kijowa – *Jeden Boży lud w kraju na kijowskich wzgórzach*. Dokument ten wyraża kontynuację ekumenicznej wykładni zwierzchników Kościoła Greckokatolickiego. Zaproponowano stworzenie jednego Kościoła kijowskiego i określono różne jego poziomy: „Odejdźcie od jurysdykcyjnego podporządkowania do bycia w pełni Kościołem *sui iuris* (swego prawa); odejdźcie od ekskluzywizmu do tworzenia wspólnoty, która się uzupełnia; odejdźcie od podporządkowania władzy świeckiej do pełnego służenia społeczeństwu; odejdźcie od ekumenicznego ultimatum do partnerskiego dialogu; odejdźcie od wyznaniowego podejścia do wiernych, a przejście do służby w miłości”. Dokument ten spotkał się z oficjalnym i nieoficjalnym uznaniem. Termin Kościół kijowski miał zostać wyrażony w odpowiednich eklezyjalnych i teologicznych terminach i propozycjach. Zostało to uczynione w liście kardynała Huzara z 16 kwietnia 2008 r. do zwierzchników Kościołów prawosławnych.

W punkcie 23. podkreślono, że według postanowień Synodu Biskupów z 2011 r. ekumeniczna działalność Kościoła Greckokatolickiego pozostaje bardzo istotnym zadaniem duszpasterskim. Jednocześnie hierarchowie zwrócili uwagę na konieczność udziału we wspólnych modlitwach z przedstawicielami innych Kościołów, które sprzyjają jedności chrześcijan. Jest to wezwanie do dialogu w prawdzie i w miłości i unikanie wszystkiego, co mogłoby zaszkodzić relacjom z wiernymi innych Kościołów.

²² Moskałyk, *Kościół dialogu*, 180–181; Tomasz Szyszlak, *Lwowskie sacrum, kijowskie profanum. Grekokatolicyzm w ukraińskiej przestrzeni publicznej od pierestrojki do pomarańczowej rewolucji* (Warszawa, 2012), 190–191.

²³ Szyszlak, *Lwowskie sacrum*, 192.

Z kolei w punkcie 24. nawiązano do pasterskiego listu arcybiskupa większego Światosława Szewczuka pt. *Żywa parafia – miejsce spotkania z żywym Chrystusem* (18 lipca 2014 r.). W liście tym zwrócono uwagę na potrzebę zjednoczenia chrześcijan, którzy są spadkobiercami chrztu św. Włodzimierza.

W punkcie 25. biskupi Ukraińskiego Kościoła Grekokatolickiego zwracają uwagę, że podstawowym zadaniem każdego chrześcijanina jest formacja w duchu jedności i dzielenia się otrzymanymi darami. Druga część tej doktryny to teologiczne opracowanie pojęcia, czym jest ekumenizm (zapełnienie ziemi ludźmi). Prawozorem dla ekumenicznego ruchu jest fragment z Dziejów Apostolskich (2,42; 4;32) (nr 26, 27, 28).

W kolejnym punkcie (nr 29) określone są zasady kolegalności między Kościołami. Jedność poszczególnych Kościołów prowadzi do kolegalności (soborowości) Kościoła. W każdym Kościele, który pozostaje w jedności z innymi Kościołami, realizuje się w pełni Kościół Jezusa Chrystusa. Widzialnym znakiem tej jedności jest osoba biskupa Rzymu, którego pierwszeństwo w miłości i nauczaniu należy do spuścizny wiary całego chrześcijaństwa.

W punkcie 30. stwierdzono, że jedność może być realizowana tylko wówczas, gdy jest zrozumienie dla różnorodności. Jedność nie może być sprowadzana do uniformizmu i niwelacji odrębności teologicznej, liturgicznej oraz wyzbycia się własnej duchowości czy własnej dyscypliny kanonicznej.

W kolejnych punktach części II autorzy doktryny zwracają uwagę na partykularność Kościoła kijowskiego i jego ekumeniczne zadania (nr 32–38). W III części doktryny ekumenicznej określono zadania Ukraińskiego Kościoła Grekokatolickiego. Dotyczą one relacji z poszczególnymi Kościołami. W pierwszej kolejności doktryna zwraca uwagę na szczególne szukanie jedności z Kościołami prawosławnymi, które tak jak Ukraińska Cerkiew Grekokatolicka są spadkobiercami Włodzimierzowego chrztu (988 r.). Wydarzenia na Ukrainie spowodowały, że społeczności wierzących zauważają potrzebę zjednoczenia wszystkich ukraińskich Kościołów wschodniej tradycji. Ta sytuacja może być swoistym „laboratorium ekumenizmu”, w którym wykluczone są wszelkie formy ultimatum, a zachowany jest duch współpracy i partnerstwa. Formą realizacji Kościoła kijowskiego może być powołanie do istnienia jednego patriarchatu. Nie jest to obce ukraińskiej tradycji. Podobne próby pojawiły się już w XVII wieku (nr 46). W kolejnym punkcie tej doktryny autorzy zwracają uwagę, że zjednoczenie Kościołów może przynieść też swój wymiar konsolidacji narodu ukraińskiego (nr 47), odrodzenia chrześcijańskiej duchowości i moralności, a także pokonać spuściznę bezbożnego komunizmu oraz form innych totalitaryzmów (nr 50).

Ostatni punkt tej części (nr 51), w której zawarte są zadania Ukraińskiego Kościoła Grekokatolickiego, zwraca uwagę, że jako największy spośród wschodnich Kościołów katolickich otwarty jest on na współdziałanie z innymi wspólnotami chrześcijańskimi. Z tej racji, że Ukraiński Kościół Grekokatolicki obecny jest na wszystkich kontynentach, gotowy jest brać aktywny udział w międzynarodowym dialogu ekumenicznym oraz dzielić się zdobytym na tym polu doświadczeniem.

Następnie określone zostały relacje wobec innych Kościołów partykularnych, a także relacje z biskupem Rzymu i Stolicą Apostolską. Jak podkreślono w punkcie 52., jedność z biskupem Rzymu była jedną z fundamentalnych zasad tożsamości Ukraińskiego

Kościoła Greckokatolickiego. Kościół ten jest Kościołem prawosławnym, tzn. wiernym wschodniej spuściznie duchowej, pozostając w widzialnej jedności z Pasterzem Kościoła Powszechnego. Kolejnym zagadnieniem jest relacja z pozostałymi Kościołami prawosławnymi (nr 54–59), Kościołami przedchalcedońskimi (monofizyci i nestorianie – nr 60), a także ze wspólnotami protestanckimi (nr 61–64).

W zakończeniu ekumenicznej koncepcji Ukraińskiego Kościoła Greckokatolickiego autorzy stwierdzają, że odrodzenie wiary nastąpi poprzez odnowienie Kościoła kijowskiego w jednym patriarchacie w jedności z biskupem Rzymu i z innymi Kościołami partykularnymi (nr 65)²⁴.

Zakończenie

Koncepcja przedstawia punkt widzenia Ukraińskiego Kościoła Greckokatolickiego. Wskazuje, w jaki sposób do tej jedności można dojść, zwłaszcza w kontekście rozdzielania chrześcijan na Wschodzie Europy. Koncepcja ekumeniczna stanowi fundament dla dialogu międzywyznaniowego. Mówi o konieczności dialogu między Kościołami opartego na uznaniu niezależności każdego z nich. Synod Biskupów UKGK tym dokumentem kontynuuje pracę i gorliwość ekumeniczną swoich wielkich poprzedników: A. Szeptyckiego²⁵, J. Slipuja, M.I. Lubacziwskocho²⁶ oraz L. Huzara.

Zjednoczenie w jednym patriarchacie wydaje się być zbawienne dla całego narodu ukraińskiego. Dokument nabiera jeszcze większej wymowy po deklaracji hawańskiej, w której Moskwa uznaje prawo grekokatolików do istnienia. Należy tutaj dodać, że UKGK nie potrzebuje do realizacji swojej misji „zielonego światła” Patriarchatu Moskiewskiego, bo nikt nie ma prawa decydować, czy Kościół ma prawo działać, czy też nie. Skoro jednak Moskwa daje takie pozwolenie, to kwestia ustanowienia patriarchatu greckokatolickiego, który był jedną z przeszkód w dialogu ekumenicznym między katolikami a prawosławnymi na Ukrainie, nie stanowi już problemu. Działania UKGK pokazują, że Kościół ten ma bardzo duży potencjał ekumeniczny²⁷ i odpowiadają najgłębszym interesom grekokatolików. Przybliżają one wszystkich chrześcijan do jedności, a na gruncie ukraińskim ułatwiają zjednoczenie ukraińskich Kościołów tradycji bizantyjskiej w jeden Patriarchat Kijowsko-Halicki²⁸. Zrealizowanie najpierw ustroju patriarchalnego UKGK może w konsekwencji pozwolić na zjednoczenie w przyszłości z ukraińskim prawosławiem.

²⁴ *Екуменічна концепція Української Греко-Католицької Церкви*, затверджена Синодом Єпископів УГКЦ, що відбувся в м. Івано-Франківську 31 серпня – 6 вересня 2015 року Божого (постанова № 25).

²⁵ Любомир Гузар, *Андрей Шептицький Митрополит Галицький (1901–1944), Провісник екуменізму* (Львів, 2015). Міхал Вавжонек, *Екуменічна діяльність Митрополита Андрія Шептицького в Україні та Росії*, Записки ЧСВВ, Серія II (Рим, 2006).

²⁶ *Пастирське Звернення Блаженнішого Мирослава Івана Любачівського про єдність святих Церков* (Львів, 7 квітня 1994).

²⁷ Szyszlak, *Lwowskie sacrum*, 197–199.

²⁸ Szyszlak, *Lwowskie sacrum*, 198.

Bibliografia

- „Dekret o Ekumenizmie «Unitatis redintegratio»”. W: Sobór Watykański II. *Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, red. Julian Groblicki, Eugeniusz Florkowski, 203–218. Poznań: Pallottinum, 1968.
- „Dekret o Kościołach Wschodnich Katolickich «Orientalium Ecclesiarum»”. W: Sobór Watykański II. *Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, red. Julian Groblicki, Eugeniusz Florkowski, 181–191. Poznań: Pallottinum, 1968.
- „List apostołski z okazji 400-lecia Unii Brzeskiej”. W: Włodzimierz Mokry, *Papieskie posłania Jana Pawła II do Ukraińców*, 300–323. Kraków, 2001.
- Górka, Leonard. *Dziedzictwo Ojców. Ekumeniczny charakter tradycji welehradzkiej*. Warszawa, 1995.
- Grajewski, Andrzej. „Grekokatolicy proszą papieża o wsparcie”. *Gość Niedzielny* 11, 13 marca (2016), 6.
- Jan Paweł II. *Encyklika „Ut unum sint”*. Watykan, 1995.
- Kodeks Kanonów Kościołów Wschodnich promulgowany przez Jana Pawła II*. Lublin: Gaudium, 2002.
- Moskałyk, Jarosław. *Kościół dialogu*. Poznań, 2011.
- Moskałyk, Jarosław. *Własna tożsamość Kościoła. Wybrane elementy katolickiej eklezjologii wschodniej*. Poznań, 2013.
- Nitkiewicz, Krzysztof. *Katolickie Kościoły Wschodnie. Kompendium prawa*. Sandomierz, 2014.
- Przebinda, Grzegorz. *Większa Europa, Papież wobec Rosji i Ukrainy*. Kraków, 2001.
- Szyszlak, Tomasz. *Lwowskie sacrum, kijowskie profanum. Grekokatolicyzm w ukraińskiej przestrzeni publicznej od pierestrojki do pomarańczowej rewolucji*. Warszawa, 2012.
- Trochanowski, Arkadiusz. *Idea jedności Kościoła grekokatolickiego z Rzymem według Jana Pawła II*. Poznań, 2013.
- Вавжонек, Міхал. *Екуменічна діяльність Митрополита Андрія Шептицького в Україні та Росії*. Записки ЧСВВ, Серія II: Рим, 2006.
- Гайковський, Михайло. *Хресна дорога Української Греко-Католицької Церкви (1939–1941 та 1944–1947)*. Львів, 2007.
- Гузар, Любомир. *Андрей Шептицький Митрополит Галицький (1901–1944), Провісник екуменізму*. Львів, 2015.
- Екуменічна концепція Української Греко-Католицької Церкви*, затверджена Синодом Єпископів УГКЦ, що відбувся в м. Івано-Франківську 31 серпня – 6 вересня 2015.
- Пастирське Звернення Блаженнішого Митрополита Івана Любачівського про єдність святих Церков*. Львів, 7 квітня 1994.
- Промова на Синоді єпископів УГКЦ у Римі, 24 листопада 1995, Слово Святішого Отця Івана Павла II*. Львів, 2001.
- Салахас, Дімітріос. *Місія і роль Східних Католицьких Церков в екуменічному діалозі: перешкоди чи нагода до об'єднання*. Рік XI. Ч.16, 228–244. Перемишльські Архиепархіяльні Відомості. 2014.

Streszczenie

Katolickie Kościoły wschodnie (KKW) stanowią integralną część Kościoła powszechnego. *Dekret o Kościołach Wschodnich Katolickich „Orientalium Ecclesiarum”* podkreśla, że posiadają one taką samą godność w relacji do siebie oraz do Kościoła łacińskiego. Działania tychże Kościołów na płaszczyźnie ekumenicznej określają dokumenty Soboru Watykańskiego II: *Dekret o Kościołach Wschodnich Katolickich „Orientalium Ecclesiarum”* oraz *Dekret o Ekumenizmie „Unitatis Redintegratio”*. KKW mają także prawo i obowiązek pomagać Stolicy Apostolskiej zrozumieć chrześcijański Wschód w poszukiwaniu utraconej jedności. Na tych Kościołach ze względu na wspólne dziedzictwo duchowe chrześcijańskiego Wschodu spoczywa odpowiedzialność współpracy z Kościołami prawosławnymi. W trosce o jak najlepsze relacje z bratnimi chrześcijanami pomocą ma służyć dokument opracowany przez Synod Biskupów Ukraińskiego Kościoła Greckokatolickiego pt. *Koncepcja ekumeniczna Ukraińskiego Kościoła Greckokatolickiego (UKGK)*. Dokument został ogłoszony 23 grudnia 2015 r., a swojej mocy prawnej nabrał 23 lutego 2016 r. Koncepcja, zatwierdzona na pięć lat, szczegółowo przedstawia zagadnienia dotyczące genezy UKGK. Ponadto podchodzi bardzo krytycznie do procesów historycznych, które z jednej strony utrudniały rozwój UKGK, a z drugiej stanowiły zagrożenie utraty własnej tożsamości. Koncepcja ekumeniczna UKGK ukazuje otwartość na dialog z Kościołami prawosławnymi, w sposób szczególny na Ukrainie, oraz podkreśla potrzebę zjednoczenia chrześcijan, którzy są spadkobiercami chrztu św. Włodzimierza. W zakończeniu ekumenicznej koncepcji Ukraińskiego Kościoła Greckokatolickiego autorzy stwierdzają, że odrodzenie wiary na Ukrainie nastąpi poprzez odnowienie Kościoła kijowskiego w jednym patriarchacie w jedności z biskupem Rzymu i z innymi Kościołami partykularnymi.

Słowa kluczowe: katolickie Kościoły wschodnie, jedność chrześcijan, Ukraiński Kościół Greckokatolicki, koncepcja ekumeniczna, ekumenizm, patriarchat

Abstract

THE TEACHING OF JOHN PAUL II ON THE INDISSOLUBILITY OF MARRIAGE IN SOME OF HIS DOCUMENTS

Eastern Catholic Churches (ECC) are an integral part of the universal Church. *The Decree about Catholic Eastern Churches ‘Orientalium Ecclesiarum’* emphasizes that they have the same dignity in relation to each other and to the Latin Church. The actions of these churches on the field of ecumenism are determined by the documents of the Second Vatican Council: *The Decree about Ecumenism ‘Orientalium Ecclesiarum’* and *The Decree about Catholic Eastern Churches ‘Unitatis Redintegratio’*. ECC Churches also have the right and duty to help the Holy See to understand the Christian East in search of the lost unity. These churches are responsible for cooperating with Orthodox Churches because of their common spiritual heritage. The Synod of Bishops of the Ukrainian Greek Catholic Church prepared a document in the interest of the best possible relations with fraternal Christians. The mentioned document is entitled ‘The ecumenical concept of the Ukrainian Greek Catholic Church’ (UGCC). It was published on 23 December 2015 and its legal force took on 23 February 2016. The concept has

been approved for five years. The idea broadly describes the issues that are the source of the UGCC. The document is very critical to the historical processes, which on the one hand, hindered the development of UGCC and on the other hand posed a threat of losing its own identity. The ecumenical concept of the UGCC shows openness to dialogue with Orthodox Churches in particular in the Ukraine and emphasizes the need to unite the Christians, who are the heirs of St. Vladimir baptism. In the end of the ecumenical concept of the UGCC the authors state that the revival of faith in the Ukraine will take place through the renewal of the Church of Kiev in one Patriarchate in union with the Roman Pontiff and with the other particular Churches.

Keywords: Eastern Catholic Churches, the unity of Christians, Ukrainian Greek Catholic Church, ecumenical concept, ecumenism, patriarchate